

TARPTAUTINIŲ DAUGIAKALBIŲ LIETUVIŠKŲJŲ PERIODINIŲ LEIDINIŲ LEIDYBA (1904–1940)

Tomas Petreikis | Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas
Universiteto g. 3, LT-01513
El. paštas PetreikisT@gmail.com

Straipsnyje analizuojama daugiakalbių tarptautinių leidinių, kuriuose buvo spausdinami ir lietuviški tekstai, leidyba. 1904–1940 m. iš viso tokių leidinių leista 26. Jų poreikis subrendo dėl XX a. pirmojoje pusėje susidariusių naujų kultūrinių, ekonominių ir politinių sąlygų. Daugiakalbė periodinė spauda startavo kultūrinio bendradarbiavimo plotmėje, bet, po Pirmojo pasaulinio karo Pabaltijyje susikūrus nepriklausomoms valstybėms, dėmesys šiai sričiai sumenko, labiau plėtoti ekonominiai ir politiniai ryšiai. Lietuvos, Vokietijos, Latvijos, Lenkijos ir kt. šalių leidėjams buvo aktualesnė ekonominių ryšių plėtotė. Svarbos įgavo ir Baltijos šalių (Estija, Latvija ir Lietuva) politinis bendradarbiavimas. Propagandos tikslais nemažai daugiakalbių leidinių Pirmojo pasaulinio karo metais leido Vokietija. Daugiakalbiuose leidiniuose šalia lietuvių kalbos buvo pasitelkiamos vokiečių, lenkų, prancūzų, latvių, rusų ir kitos užsienio kalbos. Daugiakalbės periodinės spaudos atsiradimas ir lietuvių kalbos pasirodymas juose atspindėjo lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės tarptautinį pripažinimą, savitų poreikių suvokimą, politinį, ekonominį ir kultūrinį dialogą.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: *daugiakalbiai leidiniai, lietuvių periodika, tarptautiniai leidiniai, Baltijos šalys, propaganda, ekonominis bendradarbiavimas, kultūriniai mainai, nacionalinė bibliografija.*

ĮVADINĖS PASTABOS

Lietuvių periodikos leidyba, užgimusi XIX a. trečiajame dešimtmetyje Mažojoje Lietuvoje ir vėliau, per pirmąjį gyvavimo šimtmetį kartu su lietuvių emigrantais išsklidusi nuo Tolimųjų Rytų Azijoje iki Pietų Amerikos, paliko gausų dokumentinį palikimą. Spaudos tarptautiškumas buvo neišvengiama besikuriančios žinių industrijos ir tarptautinio leidybos verslo dalis, to-

dėl į šią problemą galima žvelgti iš įvairių pozicijų. Turinio lygmeniu svarbu atkreipti dėmesį į užsienio spaudos publikacijų vietą nacionalinėje periodikoje: Lietuvos ir užsienio leidėjai vertė publikacijas iš užsienio spaudos. Kai kurie leidėjai specializavosi leisdami leidinius keliomis užsienio kalbomis, vėliau iš jų užgimė licenciniai leidiniai. Leidybos požiūriu reikšminga ir redakcijų mobilumo analizė, leidžianti suvokti leidėjų pastangas dinamiškai prisitaikyti prie teisinės skirtingų šalių bazės, išvengiant spaudos įstatymų apribojimų, ir legaliomis bei nelegaliomis priemonėmis platinti leidinius tikriesiems adresatams Lietuvoje ir kitose šalyse. Užsienio poligrafijos įmonių lankstus bendradarbiavimas su Lietuvos leidėjais leidžia spaudą vertinti ir kaip tarptautinį gamybos produktą reprezentuojant užsienio šalių poligrafijos pramonės pasiekimus. Nors esama perspektyvių žiūros kampų į leidinių tarptautiškumą, bet vienu iš esminių adresatinės analizės ir bibliografinės apskaitos kriterijų laikomas kalbinis leidinio pagrindas¹. Vertinant leidinių tarptautiškumą, šis kriterijus leidžia gana patikimai atskirti leidinio adresatus, taip pat įvertinti ilgalaikius ir trumpalaikius leidėjų strateginius sprendimus. Šiame straipsnyje susitelkiama į tarptautinius daugiakalbius lietuviškuosius periodinius leidinius, taip pabrėžiant šių aspektų suderinamumą įgyvendinant tarptautinio leidinio idėją, ją išreiškiant per leidinio kalbinio pagrindo formavimą.

TYRIMŲ APŽVALGA. Lietuvoje tyrinėti pavieniai tarptautiniai leidiniai, juos interpretuojant aktualiuose to meto politikos, kultūros ar ekonomikos kontekstuose. Sovietmečiu Vladas Abromavičius analizavo propagandinį vienkartinį leidinį „Raudonosios Armijos diena“ (1919)², Leonas Gudaitis – kultūros leidinius „Meno diena“ (1914)³ ir „Muba“ (1928)⁴, Domas Kaunas – Klaipėdos krašte leidžiamą žurnalą „Baltika“⁵. Nepaisant minėtų atvejų lietuvių spaudos daugiakalbiškumo klausimas sistemiškai nebuvo tiriamas: nacionalinė bibliografija mokslininkams teikė bibliografinius duomenis ir brėžė pagrindinę tyrimų kryptį – per spaudą pažinti nacionalinę kultūrą, pagrįstą etniniais leidiniais. Šis ilgai vyravęs tyrimų prioritetas negalėjo paaiškinti daugiakalbystės reiškinių gyvavimo leidyboje. Šių dienų kontekstas, kai daugelis Lietuvoje leidžiamų tikslųjų mokslų žurnalų eina vien tik su lietuviškomis antraštėmis, bet jau be publikacijų lietuvių kalba⁶, kiek pagyvina istorinių paieškų poreikį. Natūralu, kad užsienio kalbų vartosenos nacionalinėje ir tarptautinėje spaudoje tendencija nėra nauja, todėl gilesnis žvilgsnis į leidybos praktikas leistų suvokti leidybos motyvus – kai į tarptautinius periodinės spaudos projektus integruojami gretutiniai ir intarpiniai tekstai lietuvių kalba, arba atvirkščiai – kai į lietuvių kalba leidžiamus periodinius leidinius patekdavo tekstų užsienio kalba. Pirmuoju atveju kyla mažiau abejonių dėl leidinio tarptautiškumo, nes adresatai ir leidėjai dažnai peržengia Lietuvos ir lietuvių bendruomenių ribas.

BIBLIOGRAFINIAI ŠALTINIAI. Ilgai nesant išsamių bibliografijos šaltinių, mokslininkai nesiryžo savarankiškai atlikti didelės apimties bibliografinio tyrimo ir kompleksiskai ištirti šių tarptautinės leidybos atvejų. Tokio poreikio ilgai ir nebuvo, nes sovietiniais metais periodikos leidybos tyrimai buvo kreipiami kitų prioritetų kryptimi. Vis dėlto bibliografijos rodyklės *Lietuvos komunistų partijos spauda, 1917–1940* (2 d., 1981–1985) antroje dalyje „Periodiniai leidiniai“ (1985) registruojant Lietuvos komunistų partijos visomis kalbomis (jidiš, lenkų, lietuvių, rusų) leistus periodinius leidinius išryškėjo ir kai kurios daugiakalbių leidinių leidybos tendencijos. Panašų principą taikė ir bibliografijos rodyklės *Vilniaus lietuvių periodiniai leidiniai 1904–1940* (1988) rengėjai. Rodyklėje greta lietuviškų periodinių leidinių aprašyti ir leidiniai lenkų bei rusų kalbomis. Lietuviai, 1920–1939 m. okupuotame Vilniaus krašte sudarydami mažumą, negalėjo išvengti lenkų ir rusų kalbų įtakų, todėl visuminis Vilniaus lietuvių spaudos vaizdas be kitakalbės spaudos integravimo nepasiekiamas. Į šią rodyklę pateko ir keletas tarptautinių daugiakalbių Vilniaus krašte leidžiamų leidinių (pvz., „Ekonominės Pabaltės žinios“, 1928–1929⁷).

Nepaisant aptartų bibliografinio darbo išimčių, pagrindiniu nacionalinės bibliografijos objektų atskirties kriterijumi yra laikoma leidinio kalba, todėl daugiakalbiai leidiniai, nepriklausomai nuo vartojamų kalbų skaičiaus, nacionalinės bibliografijos tarnybų yra registruojami ir aprašomi atsižvelgiant į individualius poreikius. Estus pirmiausia domino spauda estų kalba, latvius – latvių kalba, rusus – rusų kalba, lietuvius – lietuvių kalba ir pan. Neatsitiktinai kai kurie tarptautiniai daugiakalbiai leidiniai pateko ir į kaimyninių šalių bibliografinius darbus, juos traktuojant kaip savą bibliografinio domėjimosi objektą⁸.

1 Bibliografuojami dokumentai pagal kalbinės apimties kriterijų skirstomi į vienakalbius (seniau vartota – monokalbius) ir daugiakalbius (seniau vartota – polikalbius), daugiau klasifikavimo grupių neišskiriama. Žr.: JANONIS, Osvaldas. *Bibliografijos teorija*: mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 84.

2 ABROMAVIČIUS, Vladas. Daugiakalbis leidinys. *Švyturys*, 1959, nr. 7, p. 18.

3 GUDAITIS, Leonas. Žingsniai už slenksčio. *Nemunas*, 1975, nr. 1, p. 27.

4 GUDAITIS, Leonas. *Permainų vėjai*: lietuvių literatūrinė spauda 1923–1927 metais. Vilnius: Vaga, 1986, p. 305–310, 314.

5 KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos knyga*: lietuviškos knygos raida, 1547–1940. Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 553, 556.

6 AUKSORIŪTĖ, Albina. Lietuvių kalba Lietuvos universitetų mokslo žurnaluose. *Gimtoji kalba*, 2015, nr. 10, p. 3–7.

7 GRIŠKEVIČIENĖ, Mirga Marija; PETRAUSKIENĖ, Zofija Milda. Vilniaus lietuvių periodiniai leidiniai (1904–1940). *Knygotyra*, 1993, t. 19 (1992), p. 56.

8 KUDRYAVTSEV, V. *Periodicheskiye i neperiodicheskiye kollektivnyye izdaniya russkogo zarubezh'ya, 1918–1941*: opyt rasshirenogo spravochnika. Moskva: Russkii put', 2011, d. 1, p. 54 (jr. 96).

Pirmojoje leidinio *Lietuvos bibliografija. Serija B, Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940* (1 d., 2 kn., 2018) dalyje bibliografų užregistruoti ir išsamiai aprašyti iš viso 1 782 visame pasaulyje lietuvių kalba leisti periodiniai (biuleteniai, laikraščiai, laikraštėliai, žurnalai), tęstiniai ir vienkartiniai leidiniai. Nuo šiol lietuvių periodikos tyrimų centrinę šaltinių bazę sudaro ši fundamentinė bibliografijos rodyklė, pateikiant ne vien bibliografinę, bet ir suvestinę informaciją apie saugomus egzempliorius⁹. Metodikos požiūriu fundamentinėse retrospektyviosiose rodyklėse įtvirtinta pastabų sritis leidžia atspindėti daugelį leidinio išskirtinumų, o periodikos atveju, aprašant leidinius egzempliorių lygmeniu, šių išskirtinumų fiksuojama kur kas daugiau nei knygų. Leidinio kalbinio pagrindo ir intarpų kitomis kalbomis nurodymas yra įsigalėjusi tarptautinio bibliografinio aprašo norma¹⁰. Bibliografijos rodyklėje iš viso duomenų apie kitų kalbų vartoseną lietuviškuose leidiniuose randama prie 210 aprašytų leidinių, tai sudaro 11,8 proc. registruoto spaudos produkcijos viseto. Bibliografų įvardyta daugiakalbiškumo įtaka leidiniams yra gana skirtinga ir įvairiai vertintina: skyrėsi leidėjų strategijos (nuolatinė ar epizodinė), bendrosios leidybos sąlygos, valstybės užsakymas, mokslo, kultūros ir švietimo politika ir kt. Atlikus pirminę bibliografinių duomenų analizę pagal šį kalbinį kriterijų išskirti leidybos projektai yra tokie skirtingi, kad jų viename analizės lygmenyje negalima subendrinti, bet galima išskirti ryškesnes tiriamąsias grupes: 1) tarptautiniai daugiakalbiai leidiniai (26 atvejai), 2) dvikalbiai Mažojoje Lietuvoje leisti ir vietos rinkai skirti leidiniai (36), 3) daugiakalbiai Lietuvoje leisti ir vietos rinkai skirti leidiniai (62) ir 4) daugiakalbiai emigrantiniai ir vietos rinkai skirti leidiniai (86). Daugelis nagrinėjamų daugiakalbių leidinių yra išlikę ir prieinami Lietuvos atminties institucijose. Tie leidiniai, kurie saugomi tik užsienio šalių (Latvijos, Rusijos ir Šveicarijos) atminties institucijose ir tyrėjui *de visu* nebuvo pasiekiami, analizuoti iš gautų kopijų¹¹ ir kitų literatūrinių bei bibliografinių šaltinių.

OBJEKTAS – tarptautiniai daugiakalbiai lietuviškieji periodiniai leidiniai. Dėmesys sutelkiamas į leidinius, kuriuose lietuvių kalba užėmė lygiavertes arba pagalbines pozicijas, o patys daugiakalbiai leidiniai buvo orientuoti į užsienio rinkas ar išleisti užsienio šalyse. Daugiakalbiai tarptautiniai leidiniai atliko propagandos, ekonominio, politinio ar kultūrinio bendradarbiavimo funkciją. Įvairūs motyvai skatino leidėjus juos leisti ir integruoti lietuvių kalbą, bet pagal šiuos kriterijus iš visų lietuvių nacionalinės bibliografijos objektui priskiriamų leidinių galima išskirti minėtus 26 tarptautinius daugiakalbius leidinius. Pirmasis pasirodė 1904 m. Rygoje, paskutinis – 1940 m. Kaune. Geografiškai šie leidiniai apėmė 8 Europos šalis, tarp jų – autonominių Klaipėdos kraštą.

TIKSLAS – įvertinti tarptautinių daugiakalbių lietuviškųjų periodinių leidinių leidybos strategijas. UŽDAVINIAI: 1) nustatyti tarptautinius daugiakalbius periodinės spaudos leidybos projektus, kuriuose vartota ir lietuvių kalba, 2) išnagrinėti kultūrinio, ekonominio ir politinio bendradarbiavimo įtaką periodikos leidybai, 3) įvertinti nagrinėjamų daugiakalbių leidinių leidybos priemones, leidėjų keliamus tikslus, kalbų sudėtį ir esminius rezultatus.

Lietuvių periodikos istorijoje pastebima, kad XX a. pradžioje pradėti leisti populiarūs tarptautiniai periodiniai ir neperiodiniai leidiniai, kurių tekstai iš anksto buvo planuojami spausdinti keletu kalbų, tarp jų ir lietuvių. Šių leidinių atsiradimą lėmė periodinės spaudos verslo modelio pasikeitimai, susiję su tarptautiniais ekonomikos, politikos, kultūros, kartais ir propagandos poreikiais, leidėjų siekiu megzti dialogą su tarptautine bendruomene. Kartu tai ir svarbus lietuvių kalbos tarptautinio pripažinimo indikatorius, ypač tais atvejais, kai tokie leidybos sumanymai subręsdavo tarp užsienio ar kitataučių leidėjų. Daugelis tarptautinių leidinių turėjo gretutines antraštes ir (ar) paantraštes užsienio kalbomis. Tai buvo svarbu tarptautinio leidinio matomumui, nes norint išeiti į užsienio rinkas reikėjo ir užsienio bendruomenėms suprantamo pavadinimo.

STATISTINĖ TARPTAUTINIŲ DAUGIAKALBIŲ LEIDINIŲ LEIDYBOS GEOGRAFIJOS, CHRONOLOGIJS, TIPOLOGIJS IR KALBŲ SUDĖTIES APŽVALGA

Remiantis leidinyje *Lietuvos bibliografija. Serija B, Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940* (1 d., 2 kn., 2018) dalyje užfiksuotais bibliografiniais duomenimis ir remiantis išsakytais kriterijais išskyrus 26 tarptautinius daugiakalbius lietuviškuosius leidinius, statistiškai šiuos duomenis apibendrinus galima pastebėti bendrų leidybos tendencijų. Tarptautinių daugiakalbių leidinių leidyboje vyravo žurnalinė spauda (13 pavadinimų leidinių), mažiau leista biuletenių (6), vienkartinių leidinių (5) ir laikraščių (2). Visiškai neleista

9 *Lietuvos bibliografija. Serija B, Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940. D. 1, Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai*. Kn. 1–2. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018. Pati naujausia interaktyviu būdu pasiekiamą bibliografinę informaciją pateikiama Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB), prieiga per internetą: <<https://nbdb.libis.lt/>>. Šio tyrimo metu atsiradę papildymai ir patikslinimai

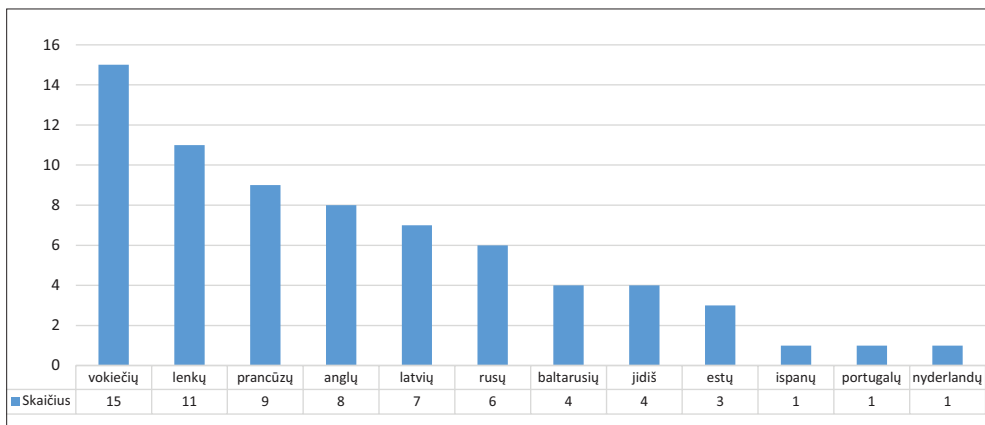
operatyviai pateikti NBDB.

10 *ISBD: tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas. Jungtinė laida*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2013, p. 220–221.

11 Šveicarijoje reikiamas leidinių kopijas teikė Thomas Rosemannas, Rusijoje – istorijos mokslų kandidatas Antonas Čemakinus, Latvijoje – dr. Andris Vilkas. Nuoširdžiai dėkoju šiems talkininkams.

tęstinių daugiakalbių tarptautinių leidinių. Tarptautiniai sumanymai vykdyti 11 miestų, daugiausia Lietuvoje arba netoli jos. Vyravo Kauno leidėjai (išleista 10 leidinių), bet įvairių sumanymų brandino ir Vilniaus (4), Rygos (3) bei Klaipėdos (2) leidėjai. Epizodinių bandymų pastebima ir Berlyne, Breisgau Freiburge (Vokietija), Buenos Airėse, Gardine (okupuota Vokietijos teritorija), Paryžiuje, Suvalkuose (okupuota Vokietijos teritorija) ir Tilžėje (po 1). Leidybos projektai nebuvo ilgalaikiai, nors statistiškai analizuojami leidiniai vidutiniškai eidavo pusantrų metų, bet daugiau nei pusės jų leidyba nutrūko išėjus vos vienam numeriui ar leidybą sugebant išlaikyti tik keletą savaičių, mėnesių ar metus. Leidybos dinamikos analizė atskleidžia, kad šis 1904 m. fiksuotas reiškinys, nuo 1914 m. įgavęs stabilumo, buvo plėtojamas vis skirtingų leidėjų: didžiausias pakilimas buvo fiksuojamas 1915–1916 metais (leisti 4–5 leidiniai) ir 1928 metais (4 leidiniai), gana stabilus laikotarpis taip pat buvęs 1933–1937 metais (leisti 2–3 leidiniai), kitais metais dažniausiai leista po vieną leidinį.

Lietuvių kalba tarptautiniuose daugiakalbiuose leidiniuose dažniausiai pasirodavo kartu su vokiečių, lenkų, prancūzų, anglų, latvių ir rusų kalbomis (žr. 1 pav.). Lietuvą ir lietuvius su šiomis kalbinėmis bendruomenėmis siejo glaudesni ekonominiai, kultūriniai ir politiniai ryšiai. Rečiau lietuvių kalbą buvo galima išvysti baltarusių, estų ir jidiš kalbomis leidžiamuose leidiniuose, o labai retais atvejais – ir ispanų, portugalų bei nyderlandų kalbomis leidžiamuose tarptautiniuose leidiniuose. Maksimalus leidinyje derinamų kalbų skaičius – 10, minimalus – 2. Retai derintos šešios (1 atvejis) ar penkios (2 atvejai) kalbos, dažnai

1 PAV. Gretimų užsienio kalbų vartoseną tarptautiniuose daugiakalbiuose leidiniuose

SUDARYTA REMIANTIS „Lietuvos bibliografija. Serija B, Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940. D. 1, Poligrafiniu būdu išspausdinti leidiniai. Kn. 1–2“ (2018)

keturios (9 atvejai), trys (8), dvi (5 atvejai). Pastaruoju atveju šalia lietuvių antrąją leidinio kalbą buvo pasirenkama vokiečių. Tai liudija, kad, nors prancūzų kalba ir buvo laikoma tarptautine diplomatijos kalba, leidėjams vokiečių kalba buvo prieinamesnė ir priimtinesnė. Tarptautinių daugiakalbių leidinių leidėjai prancūzų kalbą įprastai derino su vokiečių, anglų ir latvių kalbomis.

TARPTAUTINIAI DAUGIAKALBIAI KULTŪRINIO BENDRADARBIAVIMO LEIDINIAI

Ne lietuvių iniciatyvos siejamos su kultūrinio bendradarbiavimo poreikiais, kuriuos buvo galima plėtoti atsižvelgiant į daugiatautės Rusijos imperijos sudėtį, pavergtų tautų norą suartėti mezgant kultūros dialogą. Į Pasaulinės pašto sąjungos veiklą įsijungus Rusijai Charkove pradėta leisti Berne leidžiamo žurnalo „L'Union postale“ (1874–1931) verstinė laida rusų kalba – „Почтовый союз“ (1876–1877, 1883–1884)¹². Rusijoje šis leidinys neįsitvirtino, bet po dvidešimties metų sumanymą atgaivino žinomas Rygos leidėjas Vsevolodas Češichinas (Всеволод Чешихин, 1865–1934)¹³, leidęs ir redagavęs originalų daugiakalbį mėnesinį Pasaulinės pašto sąjungos žurnalą „Всемирный почтовый союз = L'union postale universelle“¹⁴ (1904–1907). Žurnalo koncepciją žymėjo paantraštės paaiškinimas, nurodęs, kad tai tarptautinis mėnesinis žurnalas, leidžiamas rusų ir kitomis kalbomis. Redaktorius 1904 m. savo prašyme Rygos valdžiai nurodė, kad šis leidinys bus skirtas susirašinėjimo paštu mėgėjams¹⁵. Detaliau visa leidinio idėja buvo išdėstyta pirmojo numerio redak-

12 LISOVSKIY, N. M. *Bibliografiya russkoy periodicheskoy pechati, 1703–1900 gg.*: materialy dlya istorii russkoy zhurnalistiki: V 2 kn. Repr. 1915 g. M.: Lit. obozreniye, 1995, t. 2, p. 855 (įr. 1257); *Periodicheskkiye i prodolzhayushchiyesya izdaniya na russkom, ukrainskom i belorusskom yazykakh (krome gazet)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 03 01]. Prieiga per internetą: <http://nlr.ru/rilin/Periodika_rus.php>.

13 Bibliografai šio leidinio redaktoriumi klaidingai įvardijo Vasilijų Češichiną-Vetrinskį (1866–1923), kuris dėl savo revoliucinės praeities ir tuo metu Rygoje nereziduodamas fiziškai to atlikti negalėjo. Kaip nustatė Irina Kruminaja, Vasilijus už dalyvavimą nelegalioje studentų organizacijoje Sankt Peterburge 1889 m. buvo suimtas, praleido metus kalėjime, 1890 m. išsiųstas į Rygą, o 1896 m. – į Viatkos guberniją. Pasibaigus trem-

čiai, policija neleido V. Češichinui-Vetrinskiui apsigyventi Rygoje, todėl jis įsikūrė Žemutiniame Naugarde. Vsevolodo Češichino redaktoriaus pareigos nurodomos ir 1904 m. Nr. 2 korespondentų sąrašė. Žr.: Spisok podpischikov – korespondentov „Vsemirnago pochtovalo soyuza“. *Vsemirnyy pochtovaly soyuz*, 1904, dekabrya 1(14) (nr. 2), p. 33; KRUMINYA, Irina. Vsevolod Yevgrafovich Cheshixin. *Daugava*, 1996, nr. 4. Taip pat prieinama: <<http://www.russkije.lv/ru/pub/read/krumina-cheshihin-pub/#13>>.

14 Čia ir toliau pateikiamos gretutinės antraštės visomis leidinyje vartotomis kalbomis, atsižvelgiant į jų eiliškumo pateikimą leidinyje.

15 KRUMINYA, Irina. Vsevolod Yevgrafovich Cheshixin.

ciniame straipsnyje¹⁶. Leidėjas itin išplėtė leidinio kalbų spektrą, skelbdamas tekstus ne vien rusų ir prancūzų, bet ir latvių, lenkų, lietuvių, esperanto, lotynų, vokiečių ir kitomis kalbomis. Žurnale skelbti susirašinėti reikalingi užsienio šalyse korespondentų sąrašai, nurodant korespondento: 1) vardą ir pavardę (2–3 kalbomis), 2) pareigas, užsiėmimą ar mokslo laipsnį, 3) adresą, 4) gimtąją kalbą, 5) kokiomis kalbomis rašo, 6) kokiomis kalbomis skaito ir 7) susirašinėjimo interesus. Sprendžiant iš korespondentų sąrašų, leidinys vienijo akademinės aplinkos ir aukštesnio sluoksnio skaitytojus, norėjusius pagilinti užsienio kalbos žinias ir praplėsti savo tarptautinio matymo horizontą.

1904 m. lapkričio 1 (14) d. išėjęs pirmajam „Всемирный почтовый союз“ numeriui redakcija sulaukė palaikymo laišku. Vieną jų fragmentą 1904 m. gruodžio 1 (14) d. antrajame numeryje redakcija išspausdino straipsnyje „По поводу первого списка подписчиковъ-корреспондентовъ“. Redakcija nurodė, kad nenurodytas autorius rusų, lenkų ir lietuvių (žemaičių) kalbomis pagniriniame laiške filologiškai išanalizavo žodžio „wiera“ (tikėjimas) kilmę. Ši nedidelės apimties filologinė analizė skaitytojams buvo pateikta susipažinti. Į šį tekstą kritiškai sureagavo Adomas Jakštas-Aleksandras Dambrauskas. Jis griežtu tonu 1905 m. sausio mėn. „Lietuvių laikraštyje“ išpeikė šio straipsnio kalbą (siekiančią „tvano gadynę“), nurodydamas, kad tokie tekstai diskredituoja lietuvių tautą tarptautiniu lygmeniu. Jis siūlė Rygos lietuviams išsiaiškinius tekstų autorių pareikalauti, jog jis daugiau neberašytų į šį leidinį. Kritikas taip pat išsakė ir pasiūlymą patiems rygiečiams aktyviau šiam žurnalui teikti geresnių tekstų lietuvių kalba¹⁷. Žurnalo leidybos istorija liudija, kad šie žodžiai iš dalies turėjo būti išgirsti.

Sprendžiant iš žurnalo redaktoriaus V. Češichino (slap. Русский европеец) publikacijų ir vėlesnių jo liudijimų, žurnalas negalėjo likti nuošalyje vykstant 1905 m. revoliucijai. Tuo metu redaktorius užsiėmė aktyvia politine veikla, todėl šiame leidinyje natūraliai peraugant pirminį sumanymą plėtojosi demokratiniais pagrindais grįstas tarptautinis dialogas¹⁸. Nuo 1906 m. keitėsi ir leidinio pavadinimas – „Всемирный союз“. 1907 m. pasirodė paskutinis nenumuotas knygelės formato žurnalas. Iš viso per ketvertą metų išėjo 26 numeriai (iš jų 15/26 jungtinis)¹⁹. Lietuvos bibliografų nuo Vaclovo Biržiškos, kuris pirmasis atkreipė dėmesį į A. Jakšto recenziją, laikų žurnalas „Всемирный почтовый союз“ buvo laikomas neišlikusiu – žinomu tik iš bibliografinių šaltinių. Straipsnio autorius 2017 m. „Lietuvos bibliografijos“ rengėjams šiuos duomenis patikslino nurodydamas leidinio saugojimo vietą – vienintelis žurnalo komplektas yra Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt Peterburge. 2019 m. kovo mėn. Sankt Peterburgo valstybinio universiteto Istorijos instituto vyresnysis

lektorius istorijos mokslų kandidatas A. Čemakinas leidinį *de visu* peržiūrėjo ir šio straipsnio autoriui pateikė reikiamų fotokopijų. Jis taip pat nustatė, kad „Всемирный почтовый союз“ lietuviškų tekstų yra tik 1904 m. Nr. 2. Iš A. Čemakino gautos kopijos leido patikslinti ir šio žurnalo leidybos istoriją. Taigi, atsiradus leidiniui ir jį peržiūrėjus, galima teigti, kad V. Češichino bandymas į „Всемирный почтовый союз“ įtraukti lietuvių kalbą nebuvo sėkmingas, todėl leidinys didesnės įtakos nei lietuvių spaudos leidybai, nei tarptautiniam lietuvių kalbos matomumui neturėjo.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę kultūrinio bendradarbiavimo klausimus keitė politinio ir ekonominio bendradarbiavimo prioritetai. Rusų baltosios emigracijos nariai plačiai išsklidę Europoje puoselėjo didesnius kultūrinio bendradarbiavimo siekius. Jungtinėmis Kaune įsikūrusio Eugenijaus Škliaro ir Berlyne reziduojančio Ivano Konopliovo pastangomis Kaune pradėtas leisti, o Berlyne spausdintas tarptautinis literatūros, meno ir ekonomikos mėnesinis žurnalas „Балтійскій альманах = Baltikos almanachas“ (1923–1924, 1928–1929, 1937). Leidinys buvo skirtas Pabaltijo ir Rytų Europos rusų bendruomenei, bet pirmaisiais leidybos metais lietuvių, estų, latvių ir kt. tautų literatūriniai kūriniai reprezentuoti tik per vertimus, visiškai neatspindint gretutinės lietuviškos antraštės turinio. Dėl Lietuvos leidėjams Lenkijos daromų kliūčių platinant šį leidinį ar patogumo sumetimais 1924 m. žurnalo paskutinis (ketvirtasis) numeris išleistas Rygoje, atsisakius ir lietuviškos antraštės. Išleidus šį numerį redakcijai leidybą keletui metų teko sustabdyti, žurnalas vėl atgaivintas 1928 m. Kaune. Leidėjams pakartotinai patyrus trukdžių žurnalą platinant Lenkijoje²⁰, leidinys 1929 m. vėl perkeltas į Rygą²¹. Pasaulinės ekonominės krizės metais „Балтійскій альманах“ leidinį teko uždaryti. Po krizės praėjus keletui metų – 1937 m. – žurnalas vėl atgaivintas Kaune. Tuo metu iš esmės buvo peržiūrėta ir leidinio tarptautiškumo koncepcija, kurioje iki tol lietuvių kalbai nebuvo vietos. Pirmieji keturi 1937 m. „Балтійскій альманах“ numeriai greta rusų skelbė tekstus ir anglų kalba, penktasis – ir prancūzų, o paskutiniuose jungtiniuose

16 Nasha tsel i zadacha. *Vsemirnyy pochtovyj sojuz*, 1904, noyabrya 1(14) (nr. 1), p. 1.

17 JAKŠTAS, Adomas. „Rygoj prieš Kalėdas p. Češichinas pradėjo išleidinėti laikraštį „Lunion postale universelle“... *Lietuvių laikraštis*, 1905, sausio 20 (vasario 2) (nr. 6/7), p. 79–80. Parašas A. J.

18 CHEMAKIN, A. A. «Kosmopoliticheskiy natsionalizm» Vsevoloda Cheshikhina. *Nauchnyy dialog*, 2015, nr. 1, p. 108–128.

19 KRUMINYA, Irina. Vsevolod Yevgrafovich Cheshixin.

20 Lenkų valdžios įsakymu, literatūros, mokslo ir meno žurnalas... *Rytas*, 1928, birželio 27 (nr. 143), p. 3.

21 KUDRYAVTSEV, V. *Periodicheskiye i neperiodicheskiye kollektivnyye izdaniya russkogo zarubezh'ya, 1918–1941: opyt rasshirenogo spravochnika*. Moskva: Russkiy put, 2011, d. 1, p. 54 (ir. 96).

6/7 ir 8/10 numeriuose atsirado ir skyreliai lietuvių kalba. Leidėjai 6/7 numerį skyrė Napoleono 125-ųjų metinių Lietuvoje minėjimui, o Nr. 8/10 – jaunalietuvių sąjungai „Jaunoji Lietuva“.

Lietuvių iniciatyvos nuo aptartų pirmųjų Rygos leidėjų sumanymų atsiliko dešimtmečiu. Pirmuoju lietuvių iniciuotu tarptautiniu daugiakalbiu kultūros leidiniu laikomas dailininko Antano Žmuidzinavičiaus ir Zigmo Žemaičio Vilniuje 1914 m. gruodžio 8 d. išleistas vienkartinis meno leidinys „Meno diena = День искусства = Dzien artystyczny = Дзень штукарства = דער קונסט טאג“²². Kaip ir skelbė šio leidinio antraštės, straipsniai spausdinti baltarusių, jidiš, lenkų, lietuvių ir rusų kalbomis. Net 15 tūkst. egz. tiražu išėjęs leidinys turėjo suartinti daugiataučio Vilniaus kūrėjus²².

Keletą trumpalaikių tarptautinių daugiakalbių leidinių buvo išleista ir užsienyje. Paryžiuje nuo 1925 m. studijavęs žurnalistas Juozas Tysliava, pasitelkęs žinomus rašytojus ir menininkus Kazį Binkį, Jeaną Cocteau, Vytautą Kairiūkštį, Jacques'ą Lipchitzą ir Pietą Mondrianą, išleido tarptautinį keturkalbį (latvių, lenkų, lietuvių ir prancūzų kalbomis) avangardizmo žurnalą „Muba: mūsų baro apžvalga: Revue internationale“ (1928, Nr. 1). Pirmasis numeris sulaukė dėmesio Lietuvoje: birželio mėn. anonsuotas „Lietuvos aide“²³, liepos mėn. – „Lietuvos žiniose“²⁴. Išleidus antrąjį žurnalo numerį viešumoje nei egzemplioriai, nei žinia apie jį tuo metu Lietuvoje nepasklido. Prancūzijos nacionalinėje bibliotekoje antrąjį numerį atrado ir 2001 m. Kaune viešai jį pristatė Lenkijos menotyrininkė Janina Ładowska²⁵. Po keleto metų šį egzempliorių aptarė ir menotyrininkė Ingrida Korsakaitė²⁶. Antrasis rugpjūčio–rugsėjo numeris lietuviškesnis nei pirmasis: skelbta keletas futuristo Filippo Tommo Marinetti tekstų italų kalba, taip pat Tristano Tzaros ir Juozo Tysliavos eilėraščių prancūzų kalba. Nors žurnalo antrajame numeryje buvo įtraukta italų kalba, bet tekstų latvių ir lenkų kalbomis leidėjas atsisakė. Dėl riboto „Mubos“ tiražo ir sklaidos šis leidinys didesnės įtakos meno raidai negalėjo turėti²⁷, bet lietuviški kūriniai kartu su kitais žinomų avangardo kūrėjų tekstais įėjo į Europos avangardizmo istoriją.

Jungtinėms Amerikos Valstijoms apribojus emigraciją, nauja emigracijos kryptis pasiekė Argentina, Urugvajų ir Braziliją. Buenos Airėse lietuviai, estai ir latviai, susibūrę į „Baltica Unida“ draugiją, 1936 m. rugpjūčio 8 d. išleido trikalbį (estų, latvių ir lietuvių kalbomis) vienkartinį leidinį „Lietuva–Eesti–Latvija“. Panbaltikos idėjos sklaidai skirtą leidinį redagavo Stasys Štabinskas, J. Bitte ir E. Ploompuu. Redaktorius S. Štabinskas turėjo patirties redaguodamas Argentinios lietuvių leidinį „Argentinios lietuvių balsas“ (1929–1931) bei Urugvajaus laikraštį „Lietuviška pareiga“ (1935). Leidžiant „Lietuva–Eesti–Latvija“ dalyvavo ir neseniai į Argentiną atvykęs žymusis lietuvių keliautojas Matas Šalčius –

jis leidiniui kartu su S. Stapranu ir E. Ploompuu pristatė draugijos „Baltica Unida“ veiklą. Vienintelis šiuo metu žinomas egzempliorius saugomas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

FILATELIJOS LEIDINIAI. Profesionalus kolekcionavimas įprastai peržengia vienos šalies ribas: įvairių kolekcinų objektų sklaida rinkėjus skatina aktyviai bendradarbiauti su užsienio kolegomis. Europoje nuo XIX a. vidurio išplitusi, o Lietuvoje taip pat XX a. pradžioje sparčiai išpopuliarėjusi filatelija (pašto ženklų kolekcionavimas) sukūrė sąlygas atsirasti ir specializuotai spaudai. Lietuvos filatelistų draugija 1924 m. leido Juozo Matuko redaguojamą žurnalą „Lietuvos filatelistas“. Leidinys rinko prenumeratą iš Latvijos, Vokietijos, Estijos ir JAV, taip pat atliko tarpininko vaidmenį bendrovei „Filatelija“ superkant įvairius pašto ženklus. Vertinti vietos filatelistų ryšiai su Vokietijos filatelistų bendruomene, todėl, nors žurnale ir vyravo tekstai lietuvių kalba, nemažai aktualių informacinių straipsnių užsienio rinkoms ir kainoraščiai buvo pateikiami ir vokiečių kalba. Pirmasis „Lietuvos filatelisto“ numeris anonsuotas Vokietijos filatelistų spaudoje²⁸. Nepaisant „Lietuvos filatelisto“ tarptautinio pripažinimo išleidus tik tris žurnalo numerius (2/3 jungtiniai), leidinys užgeso. Tarptautinėje filatelistų draugijoje „Rossika“ nuo 1929 m. atsirado narių ir nuolatinųjų Lietuvos atstovų²⁹. Tarptautiniai ryšiai, Lietuvoje gaunami tarptautinių filatelistų

22 GUDAITYS, Leonas. Žingsniai už slenkščio. *Nemunas*, 1975, nr. 1, p. 27.

23 Lietuviškas meno laikraštis Paryžiu? *Lietuvos aidas*, 1928, birželio 12 (nr. 105), p. 3.

24 „Muba“ 1 Nr. *Lietuvos žinios*, 1928, liepos 10 (nr. 149), p. 4.

25 DOVYDAITYTĖ, Linara. XX a. dailės istorija: aktualijos ir atradimai. *Menotyra*, 2002, nr. 2, p. 69; JANKEVIČIŪTĖ, Giedrė. Tarpukario grafika – naujo gyvenimo pranašas? / kalbino Linara Dovydaitytė. *ŠMC / CAC interviu*, 2009, nr. 13–14, p. XIII.

26 KORSAKAITĖ, Ingrida. Susipažinkime: antrasis žurnalo „MUBA“ numeris. *Naujasis židinys-aidai*, 2003, nr. 7–8, p. 416–418.

27 Peržiūrėjus pasaulio suvestinius elektroninius katalogus ir literatūrinius šaltinius, galima kiek papildyti Lietuvos bibliografų žinias apie išlikusių leidinių sklaidą. Išlikę „Mubos“ egzemplioriai: Nr. 1 saugomi Lietuvoje (LNB, Julius Tamošiūno įpėdinių biblioteka, Ingridos Korsakaitės biblioteka), Italijoje (Trento ir Rovereto modernaus ir šiuolaikinio meno muziejaus biblio-

teka, it. *Biblioteca del Museo di arte moderna e contemporanea di Trento e Rovereto*), Prancūzijoje (Prancūzijos nacionalinė biblioteka, Paryžius, pranc. *Bibliothèque nationale de France*); Nr. 2 – Prancūzijoje (Prancūzijos nacionalinė biblioteka, Paryžius; šio egzemplioriaus kopija – Vilniaus universiteto bibliotekoje) ir Šveicarijoje (Ciuricho meno namų biblioteka, vok. *Kunsthaus Zürich Bibliothek*; šio egzemplioriaus skaitmeninė kopija prieinama internetu: <<https://digital.kunsthau.ch/viewer/image/25800/1/>>). Bibliotekos vadovas Thomas Rosemannas pateikė duomenis, kad į Ciuricho meno namų biblioteką „Muba“ Nr. 2 pateko iš kolekcininko Hanso Bolligerio kolekcijos. Leono Gudaičio paskelbta žinia apie trečiąjį „Mubos“ numerį – klaidinga.

28 Ką žmonės kalba apie „Lietuvos filatelistą“. *Lietuvos filatelistas*, 1924, nr. 2/3, p. 22–24.

29 SKIPTON, David M. *A short history of the Rossika society (1929–1968)* [interaktyvus]. B. v., Rossica Society of Russian Philately. [žiūrėta 2018 03 01], p. 19, 145–164. Prieiga per internetą: <<http://ufdc.ufl.edu/UF00072138/00001/1/>>.

organizacijų leidiniai brandino naują sumanymą. Lietuvos filatelistų sąjunga po dešimtmečio pradėjo leisti Albino Martinėno redaguojamą žurnalą „Naujas Lietuvos filatelistas = Der Neue Litauische Philatelist“ (1933–1935). Gretutinė antraštė ir redakcijos paaiškinimas skaitytojams priminė, kad informaciniais tikslais aktualesni straipsniai leidinyje bus spausdinami ir vokiečių kalba³⁰. Per trejus metus išleidis keturis numerius leidinys sustojo. 1940 m. Lietuvos filatelistų draugija ėmėsi leisti naują, tarptautiniu bendradarbiavimu pagrįstą žurnalą „Mercurius: Lietuvos filatelijos laikraštis = Litauische Briefmarken-Zeitschrift = Journal Philatélique Lithuanien = Lithuanian Philatelic Journal“. Leidinį redagavo žinomas filatelistas Jonas Mikulskis, anksčiau bandęs leisti kitą šios srities leidinį³¹. Leidėjams parinkus antraštei „Mercurius“ pavadinimą, kuris lotyniškai reiškė gyvsidabrį, dažnai aptinkamą senosios užsienio periodikos antraštėse, stengtasi sudaryti visiškai tarptautinio leidinio išpūdį. Vis dėlto sprendžiant iš pirmojo išlikusio numerio, nors antraštė ir buvo keturkalbė, didžioji dalis tekstų spausdinta lietuvių kalba, intarpiniai tekstai – pašto ženklų kainynai – prancūzų ir vokiečių kalbomis, žinios apie leidėją – ir anglų kalba.

TARPTAUTINIAI DAUGIAKALBIAI EKONOMINIO BENDRADARBIAVIMO LEIDINIAI

Pirmąjį pasaulinį karą pralaimėjusi Vokietija pagal 1919 m. Versalio taikos sutartį prarado Klaipėdos kraštą. Iš Klaipėdos krašto paskutiniai Vokietijos daliniai pasitraukė 1920 metais. Nepaisant Klaipėdos krašto atskyrimo nuo Vokietijos, ekonominiai ir kultūriniai ryšiai su Vokietija išliko stiprūs, bet įgyta autonomija ir politinė nežinomybė sudarė ir naujų veiklos galimybių. Klaipėdoje įsikūrusi spaudos bendrovė „Daga“ ėmėsi leisti J. Meikio redaguojamą keturkalbį žurnalą „Baltika“. Jis buvo tarsi tąsa Jono Vanagaičio Klaipėdoje nesėkmingai 1920 m. leisto lietuviško laikraščio „Prekybos-žinios“, kurio sugėbėta išleisti tik vieną numerį³². Naujasis žurnalas „Baltika“ taip pat buvo skirtas prekybai Pabaltijyje skatinti, kaip ir „Prekybos-žinios“ ėjo gausiai užpildytas reklaminiais skelbimais. „Baltikoje“ spausdinti tekstai lietuvių, latvių, lenkų ir vokiečių kalbomis. Pavyzdinis žurnalo 1920 m. numeris išleistas Klaipėdoje, bet nuolatinė „Baltikos“ leidyba 1921 m. perkelta į Tilžę. Bendradarbiauta su Otto von Mauderodės ir Otto Fülleborna spaustuvėmis. „Baltika“ ėjo du kartus per mėnesį, iš viso išleista 20 numerių³³. Leidinys rinko prenumeratą markėmis ir Lietuvoje cirkuliusia laikinąja valiuta auksiniais. „Baltikai“ išsikėlus į Tilžę (Vokietija), atsirado erdvės ir kitiems Klaipėdos leidėjams. Uostamiestyje 1921 m. vokiečių ir lietuvių kalbomis pasirodė Hermano Jokūbo Jakužaičio

redaguojamas žurnalas „Baltolita“, skirtas Rytų Europos ekonomikos klausimams. Nors žurnalas leistas Klaipėdoje, bet spausdintas Tilžėje Pavlovskio spaustuviėje. Išėjus tik vienam „Baltolitos“ numeriui, leidybą teko nutraukti³⁴.

Nepriklausomoje Lietuvoje ryškesnių tarptautinių periodikos leidybos sumanymų būta nedaug. Kaunietis leidėjas Aizikas Novichovičius 1923 m. balandžio–gegužės mėnesiais leido tarptautinį ekonomikos ir politikos laikraštį „Prekybos ir pramonės laikraštis : politikos ir ekonomijos organas = פאליטיש-עקאנאמישער ארגאן : האנדל און אינדוסטרי צייטונג = Торгово-промышленная газета : политико-экономический органъ“, kuriame, sprendžiant iš vienintelio išlikusio numerio (Nr. 5), vyravo tekstai jidiš kalba, bet būta ir straipsnių lietuvių bei rusų kalbomis. Šis leidinys pasirodė tuo metu, kai Klaipėdos krašto ateities klausimas buvo viešai svarstomas, o Lietuvos žydų bendruomenė turėjo aiškių ekonominių iniciatyvų. Tai nebuvo pirmasis Lietuvos žydų bendruomenės bandymas periodikos leidyboje derinti skirtingas kalbas, bet tik šį kartą jidiš kalba pasitelkta kaip tarptautinė kalba mezgant ryšius su Klaipėdos krašto ir Vokietijos pirkliais bei pramonininkais. Kaip paaiškėjo vėliau, leidybos projektai tarptautinėje prekyboje jidiš kalba turėjo mažai perspektyvų, ją keitė vokiečių kalba.

Tarptautinė leidyba išibėgėjo Lietuvoje sparčiai kylant periodinės spaudos apimtims – 1928 metais. Eugenijus Škliras 1928 m. Kaune pradėjo leisti Lietuvos ekonomiką Europoje turėjusį reprezentuoti žurnalą „Lietuvos rinka = Der Litauische Markt = Литовский рынок“ (1928–1931). Į tarptautines Lietuvos rinkas orientuotame žurnale 1928 m. Nr. 1 ir 2 straipsniai spausdinti vokiečių, anglų, rusų ir lietuvių kalbomis, vėliau (1928, Nr. 3/4–5/6) pereita prie vokiečių ir lietuvių kalbų. Žurnalo 1929 m. rugpjūčio mėnesio numeris išėjo tik vokiečių kalba. Vėlesniais metais leidinyje grįžta prie dvikalbystės tekstus spausdinant lietuvių ir vokiečių kalbomis. Laikraštis 1928 m. nemokamai platintas įmonėms Lietuvoje ir siūstas užsienio šalių prekybos rūmams³⁵. Per pasaulinę ekonominę krizę užsidaręs leidinys daugiau nebeatgaivintas. Kaune 1928 m. susibūrusi „Inkaro“ redakcija išsikėlė tikslą – padėti Lietuvai įsisavinti Baltijos jūrą, bet išėjus vos trims šio žurnalo numeriams teko keisti leidybos strategiją.

30 Nuo redakcijos. *Naujas Lietuvos filatelistas*, 1933, spalio (nr. 1), p. 11.

31 VAINORA, Ričardas. Lietuvos filatelijos periodika iki 1941 m. *Paštas ir filatelija Lietuvoje*, 2000, nr. 45, p. 36–37.

32 *Lietuvos bibliografija. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*. D. 1, Poligrafiniu būdu spausdinti leidiniai. Vilnius: Lietuvos nacionalinė

Martyno Mažvydo biblioteka, 2018, kn. 2, p. 193 (jr. 1145).

33 KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos knyga: lietuviškos knygos raida, 1547–1940*. Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 553, 556.

34 *Lietuvos bibliografija. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*, kn. 1, p. 195 (jr. 104).

35 Ten pat, kn. 2, p. 622–623 (jr. 737).

Vietoj ketvirtojo žurnalo numerio buvo išleistas vienkartinis gana gausiai iliustruotas leidinys – „Lietuva ir lietuviai = Lithuanie et les lithuaniens = Lithuania and the Lithuanians“³⁶. Leidinys vadintas jubiliejiniu: tais metais šalis minėjo 10 metų nepriklausomybės sukaktį. Šiame vienkartiniam leidinyje lietuvių, anglų ir prancūzų kalbomis buvo pristatoma šalies istorija, menas, literatūra ir etnografija. Leidinio 2/3 apimties (iš 84 – 51 puslapis) buvo skirta reklaminiams skelbimams. Siekta surinkti papildomų lėšų, bet sėkmė nelydėjo – „Inkaro“ nepavyko atgaivinti.

Tuo metu tarp Lenkijos, Vokietijos ir Lietuvos tvyrant muitų karui³⁷, Lenkijos okupuotame Vilniuje pradėtas leisti kitas tarptautinei prekybai ir ekonomikai skirtas Prano Andrio redaguojamas žurnalas „Ekonominės Pabaltės žinios“ (1928–1929)³⁸. Siekta įveikti sunkumus ir skatinti Lenkijos, Lietuvos ir Vokietijos ekonominį bendradarbiavimą. Žurnalas spausdintas lietuvių kalba, dalį tekstų vertimų skaitytojams pateikiant ir vokiškai. Nors iš esmės eksporto ir ekonomikos klausimams skirtas leidinys su ryškiu vokiečių kalbos elementu ir užtikrino platesnę leidinio sklaidą užsienio šalyse, bet iš viso išleidus vos penkis numerius žurnalas 1929 m. užgeso.

Lietuva, Latvija ir Estija nuo 1919 m. ėjo glaudesnio diplomatinio ir karinio bendradarbiavimo link. Sudėtingos politinės sąlygos tik 1934 m. leido Estijai, Latvijai ir Lietuvai sudaryti santarvės ir bendradarbiavimo sutartį – susiformavo Baltijos Antantės diplomatinė sąjunga. Tuo metu Rygoje užgimė Pabaltijo ekonomikai skatinti skirtas biuletenis „Baltijas ūnija = L'Union Baltique“ (1933–1934). Išleisti tik du numeriai³⁹. Pirmajame numeryje gretutiniai tekstai buvo spausdinami estų, latvių, lietuvių ir prancūzų kalbomis, o kai kurie tarpai ir anglų kalba. Antrajame numeryje lietuvių kalbos atsisakyta, gretutiniai tekstai spausdinti latvių, anglų ir prancūzų kalbomis⁴⁰. Šiam leidiniui nustojus eiti, jį keitė keturkalbis Rygos žurnalas „The Baltic Review = Baltijos apžvalga = Baltijas apskats = Balti ringraade“ (1935–1937), redaguojamas Voldemāro Dreijmano. Leidėjai, orientuodamiesi į turizmo rinką, pasirinko derinti žurnale tekstus anglų, estų, latvių ir lietuvių kalbomis. Prenumerata rinkta Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir užsienio šalyse⁴¹. Leidinyje buvo rašoma apie Estijos, Latvijos, Lietuvos ir Egipto kurortus, susisiekimą JAV, tarptautinius renginius. Iš periodiškumo kaitos matyti, kad 1935 m. pasirodė trys numeriai, 1936 m. – du numeriai, 1937 m. – vienas, nors „Baltijos apžvalgai“ sekėsi geriau nei „Baltijas ūnijai“, bet ir šiam leidiniui teko mažinti leidybos apimtį ir užsidaryti. Šiai kaitai galėjo turėti įtakos ir Klaipėdos krašte pasirodę panašaus turinio leidiniai.

Klaipėdoje 1935 m. gruodžio mėn. įsikūrusi Privataus ūkio kultūros draugija⁴² nuo kitų metų sausio mėn. ėmėsi leisti tarptautinį mėnesinį prekybos ir

pramonės žurnalą „Prekyba“ (1937–1939). Leidėjai, pirmiausia atsižvelgdami į vietos vokiečių bendruomenę ir ekonominius ryšius su Vokietija, žurnalą laipsniškai internacionalizavo. 1936 m. keletą žurnalo numerių (Nr. 5/6–7/8) išleido su gretutiniais tekstais vokiečių kalba, kurie nuo 1937 m. tapo nuolatiniai. „Prekyboje“ 1936 m. jungtiniame numeryje (Nr. 7/8) atsirado ir gretutinė antraštė anglų kalba – „Business“. Kitais metais leidėjai išbandė ir antraštės keitimą į „Prekyba ir pramonė = Handel und Industrie“. 1938 m. sugrįžta prie „Pramonės = Handel“ išlaikant gretutinę antraštę vokiečių kalba. Leidinys nuo 1937 m. turėjo vidinį priedą: ėjusį prancūzų ir anglų kalbomis „Bulletin commercial de Lituanie = Commercial bulletin of Lithuania“ (Nr. 4 ir 8), nuo 1938 m. prancūziškąją dalį pakeitus vokiškąja, keitėsi ir pavadinimas „Litauisches Handels Bulletin = Commercial Bulletin of Lithuania“. Vokietijai 1939 m. okupavus Klaipėdos kraštą, „Prekybą“ teko uždaryti. Tai buvo paskutinis tarptautinis daugiakalbis Lietuvos ekonominiams ryšiams užsienyje palaikyti skirtas leidinys.

TARPTAUTINIAI DAUGIAKALBIAI GYVENTOJŲ INFORMAVIMUI IR PROPAGANDAI SKIRTI LEIDINIAI

Vokietijos kariuomenei 1915 m. okupavus Lietuvą, vietos karinė valdžia pradėjo leisti keletą daugiakalbių biuletenių, kuriuose tekstai buvo pateikiami vokiečių, lietuvių ir lenkų kalbomis. Pirmieji pradėti leisti trikalbiai „Kauno apskelbimai = Anzeiger für Kowno = Kowieńskie ogłoszenia“ (1915 m. rugsėjis–spalis). Išleidus biuletenio keturis numerius, leidyba nutraukta⁴³: vietoje jų pasirodė Kauno gubernijos daliai skirtas vokiečių ir lietuvių kalbomis leistas biuletenis „Paliepiimų laiškas Vokiečių valdžios Lietuvoje = Verordnungsblatt der deutschen Verwaltung für Litauen“ (1915 m. spalio – 1916 m. birželis)⁴⁴. Suvalkų ir Vilniaus gubernijoms išėjo dar du trikalbiai biuleteniai:

36 Ten pat, kn. 1, p. 560 (jr. 659).

37 Aktualiu klausimu. *Ekonominės Pabaltės žinios*, 1928, balandis (nr. 1), p. 1; Tuo laiku kuomet... *Ekonominės Pabaltės žinios*, 1929, sausis (nr. 1), p. 1.

38 GRIŠKEVIČIENĖ, Mirga Marija; PETRAUSKIENĖ, Zofija Milda. Vilniaus lietuvių periodiniai leidiniai (1904–1940). *Knygotyra*, 1993, t. 19, p. 56.

39 „Baltijos ūnija“ 1934 m. Nr. 2 originalas saugomas Latvijos nacionalinėje bibliotekoje. Kopiją pateikė dr. A. Vilkas.

40 *Lietuvos bibliografija. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*, kn. 1, p. 194 (jr. 100).

41 Ten pat, kn. 1, p. 194 (jr. 99); „Baltijos apžvalga“ 1936 m. Nr. 1 ir 2 bei 1937 m. Nr. 1 originalai saugomi Latvijos nacionalinėje bibliotekoje. Kopijas pateikė dr. A. Vilkas.

42 Privataus ūkio kultūros draugijos įsikūrimas. *Prekyba*, 1936, nr. 1, p. 18.

43 *Lietuvos bibliografija. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*, kn. 1, p. 429–430 (jr. 482).

44 Ten pat, kn. 2, p. 145 (jr. 1043).

dvisavaitinis „Paliepiimų laiškas civilės valdžios Suvalkuose = Verordnungsblatt der Zivilverwaltung Suwalkiń = Dziennik rozporządzeń Zarządu Cywilnego w Suwałkach“ (1915 m. lapkritis – 1916 m. birželis)⁴⁵ ir įvairaus dažnumo „Paliepiimų lapas Ciesoriškajai gubernijos valdybai ir Vokiečių valdybai Vilniuje = Verordnungsblatt für das Kaiserliche Gouvernement und die Deutsche Verwaltung Wilna = Rozporządzenia urzędowe dla Cesarskiego Zarządu Gubernjalnego i dla Niemieckiej Administracji Wilna“ (1915 m. lapkritis – 1916 m. liepa)⁴⁶. Vokietijos–Rusijos fronte karo veiksams pasislinkus į rytus, Gardino karinei sričiai (etapui) du kartus per mėnesį pradėtas leisti trikalbis biuletėnis „Verordnungs-Blatt der Verwaltung Etappe 12“ (1916 m. balandis–birželis)⁴⁷. 1916 m. karo veiksams Rytų fronte apimus, Lietuvoje įsikūrus vokiečių civilinei valdžiai, persitvarkė ir daugiakalbių biuletenių leidyba. Vienus visiškai uždarė, kitus pradėjo leisti tik vokiečių kalba.

Sprendžiant iš minėtų biuletenių kalbų pasirinkimų, galima manyti, kad Vokietijos karinė valdžia informacine prasme okupuotą Lietuvą kultūriškai buvo padalinusi į du regionus: vakarinė jos dalis (buvusioji Kauno gubernija) buvo laikoma iš esmės lietuviška, o rytinė (buvusios Suvalkų ir Vilniaus gubernijos) – lietuviška ir lenkiška. To meto biuletenių leidyboje žydų klausimas neegzistavo. Rusijos valdžia žydus 1914–1915 m. aktyviai trėmė į Rusijos gilumą, todėl vokiečiams užėmus Lietuvą ši tautinė bendruomenė buvo ženkliai sumažėjusi⁴⁸. Okupacinei valdžiai papildyti biuletenį dar viena kalba neatrodė racionalu. Kita vertus, Lietuvoje likę vietos žydai gerai mokėjo vokiečių, lenkų, o dalis ir lietuvių kalbas, tad ir biuleteniuose skelbiamą informaciją daugelis suprasti galėjo.

Karo metais biuletėniai atliko greitos informacijos perdavimo funkciją, ilgalaikiams propagandiniams tikslams jie netiko. Kariaujančių šalių propagandos mašina kūrybiškai išnaudojo fotografinius žurnalus. Rusijoje dar 1914 m. pabaigoje buvo pradėtas leisti fotografinis žurnalas „Великая война въ образах и картинахъ“ (leistas iki 1917 m.), bet spausdinamas išimtinai tik rusų kalba negalėjo sukelti tarptautinio susidomėjimo. Vokietijos užsienio reikalų ministerijos iniciatyva Berlyne 1914 m. vasario mėn. buvo įkurta Vokietijos užjūrio tarnyba „Transocean“. Ji atliko Vokietijos naujienų tarnybos vaidmenį, karo metais aktyviai užsiimdama propaganda. Ši tarnyba kartu su Georgu Stilke 1915 m. pradėjo leisti fotografijos mėnesinį žurnalą „Der grosse Krieg in Bildern“. Žurnalo šerdį sudarė karo įvykių fotografijos, o jų trumpi aprašymai buvo pateikiami horizontaliai ir vertikalčiai aplink nuotraukas anglų, ispanų, portugalų, prancūzų ir vokiečių kalbomis. Iš viso 1915–1918 m. išleisti 45 šio žurnalo numeriai. Žurnalas platintas Europos ir Vokietijos sąjunginėse šalyse, tiražas buvęs 50 tūkst. egzempliorių⁴⁹. Minėti Vokietijos leidėjai, siekdami pla-

tesnių propagandos tikslų, kurių buvo galima pasiekti dar labiau internacionalizavus „Der grosse Krieg in Bildern“, išplėtė šio leidinio kalbų pasirinkimą. Ne vėliau kaip nuo 1916 m. pradėtos leisti dvi papildomos regioninės laidos: Rytų Europai (laida neturėjo pavadinimo) ir „Rytams“ (iš esmės Osmanų imperijai). Leidinyje spausdinamų iliustracijų aprašymai ir toliau buvo pateikiami anglų, ispanų, portugalų, prancūzų ir vokiečių kalbomis, o leidinio pradžioje įdedama nuo 5 iki 7 atskirai numeruotų intarpinių puslapių. Rytų Europai skirtose laidoje tekstai intarpiniuose puslapiuose buvo spausdinami lietuvių, latvių, lenkų, jidiš ir baltarusių kalbomis, o laidoje „Édition pour L'Orient“ (Laida Rytams) – arabų kalba. Rytų Europai skirtos laidos egzemplioriuose atsirado verstinės antraštės minėtomis kalbomis. Lietuviškai leidinys buvo pavadintas „Didysis karas vaizduose“, latviškai – „Leelais kaŗŗch nobildejumos“, lenkiškai – „Wielka wojna w obrazach“, baltarusiškai lotyniškais raŗŗmenimis – „Wialikaja wajna u abrazoch“ ir jidiš – „די גרויסע מלחמה אין בילדער“. Lietuvoje išlikę tik 1916 m. keturi (Nr. 13–16) numeriai leidŗŗia manyti, kad „Der grosse Krieg in Bildern“ laida Rytų Europai pradėta leisti ne vėliau kaip nuo 1916 m. 13 numerio. Paŗŗymėtina, kad Nr. 13–15 virŗŗelis buvo spausdinamas be vokiŗŗškos antraŗŗtės, bet, matyt, platintojams tai kėlė nepatogumų, todėl nuo Nr. 16 ji buvo naudota⁵⁰. Nėra ŷŗŗinoma, kada nustojo eiti Rytų Europos laida, bet ji galėjo eiti ir 1917 m., nes laida Rytams buvo tęsiama iki 1918 metų.

Karo metais aktyvią propagandą vykdė ir Antantės ŷŗŗalys. Vokietijai teko greitai reaguoti ir pieŗŗti savo įvykių interpretaciją. Breisgau Freiburge (Vokietija) Darbo tarybos ginti vokiečių ir katalikų reikalams Pasaulio kare pradėtas leisti mėnesinis laikraŗŗtis „Katholische Monatsbriefe“ (1915–1919). Leidėjai siekė sumaŗŗinti Antantės ŷŗŗalių skleidŗŗiamos propagandos įtaką Vokietijos katalikų bendruomenei⁵¹. Teologo dr. Engelberto Krebso (1881–1950) redaguojamas leidinys buvo verŗŗiamas į prancūzų, anglų, ispanų, italų, nyderlandų, lenkų⁵² ir lietuvių kalbas. Vaclovas Birŗŗiŗŗka yra nurodėŗŗ, kad lietuviŗŗkoji laida

45 Ten pat, kn. 2, p. 145 (ŗŗ. 1042).

46 Ten pat, kn. 2, p. 146 (ŗŗ. 1044).

47 Ten pat, kn. 2, p. 500 (ŗŗ. 1655a).

48 TRUSKA, Liudas. *Lietuviai ir ŷŗŗydai nuo XIX a. pabaigos iki 1941 m. birŗŗelio*. Vilnius, 2005, p. 57.

49 PIM, Evans Joám. Pro-German Press and Literature in North-Western Spanish Culture during the Word War I (1914–1918). In *Press, Propaganda and Politics: Cultural Periodical in Francois Spain and Communist Romania*. New-

castle upon Tyne: Cambrigde scholars publishing, 2013, p. 98.

50 *Lietuvos bibliografija. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*, kn. 1, p. 271 (ŗŗ. 241).

51 ŷŗŗituos „Mėnesinius laiŗŗkus“ pradėjo leisti gruodŗŗio mėn. 1915 m. *Mėnesiniai laiŗŗkai katalikams*, 1917, geguŗŗė (nr. 18), p. 1.

52 Leidinys skirtingu laiku leistas anglų („Catholic monthly letters“, 1915–1917), nyderlandų („Katholieke maandbrieven“, 1915–1919), prancūzų („La Correspondance catholique mensuelle“,

„Mėnesiniai laišakai katalikams“ pradėta leisti 1917 m. gegužės mėn., nekeičiant ištininės leidinio numeracijos (nuo Nr. 18). Lietuviškosios laidos pasirodymas sutapo su nutraukta anglų kalba laidos leidyba ir pradėtomis leisti italų, lenkų ir ispanų laidomis. Šiame leidinyje buvo skelbiami redakcijos gauti tikinčiųjų laišakai. Siekiant sustiprinti autentiškumą, 1917–1918 m. leidinyje skelbiami laišakai nyderlandų, anglų ir prancūzų kalbomis buvo pateikiami originalo kalba su vertimu į lietuvių kalbą. Leidinys buvo propagandinio turinio, nemokamai siunčiamas katalikų kunigams⁵³. Leidyba sustojo 1918 m. balandžio mėn. išleis- dus 29 numerį⁵⁴.

Po Pirmojo pasaulinio karo Tarybų Rusija Rytų Europoje plėtė savo įtaką vykdydama liberalią tautinių mažumų politiką. Pavyzdžiui, Baltarusijos ir Ukrainos tarybinėse respublikose jidiš kalba buvo paskelbta viena iš valstybinių kalbų, taip pat pripažintas valstybinis kalbų statusas baltarusių ir lenkų kalboms. Šia internacionalizmo dvasia kurį laiką gyveno ir Vilnius. Šį daugiatautį miestą 1919 m. sausio mėn. užėmus Tarybų Rusijos Raudonajai armijai ir čia persikėlus Tarybų Lietuvos Respublikos vyriausybei, imtasi aktyviai organizuoti propagandinę veiklą. Lietuvos karinio komisariato agitacijos ir švietimo skyriaus leidykla vasario 23 d. išleido vietinio Vilniaus agitacinio skyriaus parengtą vienkartinį, penkiakalbį (lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių ir jidiš kalbomis) leidinį „День Красной Армии = Raudonosios Armijos diena = Dzień Czerwonej Armii = День Чырвонае Арміі = דער טאג פון דער רויטער ארמעע“⁵⁵. Leidinio pasirodymo laikas ir tekstai turėjo priminti apie Raudonosios armijos 1918 m. vasario 23 d. pasiektą pirmąją pergalę kovojant su Vokietijos kariuomene. Vilnius ir toliau ėjo iš rankų į rankas.

Lenkijai 1920 m. okupavus Vilnių ir Vilniaus kraštą, dalis veiklios lietuvių inteligentijos nepasitraukė į Lietuvą. Lenkijos valdžia persekiojo ir kalino lietuvių ir baltarusių veikėjus, nustatė griežtas bausmes. Vilniuje 1922 m. sausio mėn. buvo suimti Mykolas ir Viktoras Biržiškos, grėsė mirties bausmės. Tik įsikūšus Tautų Sąjungai, 33 Lukiškėse kalėję lietuvių ir baltarusių veikėjai išlaisvinti, palydėti iki demarkacinės sienos su Lietuva ir perduoti Lietuvos kariuomenei. Iš Lietuvai Lenkijos perduotųjų kalinių sudarytas Vilniaus tremtinių komitetas, reaguodamas į Lenkijos veiksmus, 1922 m. kovo mėn. išleido Mykolo Biržiškos, Viktoro Biržiškos ir Jono Kraskovskio redaguotą vienkartinį leidinį „33: 1922 I 20–II 5“ su paantrašte „Vilnius–Kaunas = Wilno–Kowno = Вильня–Коўна“⁵⁶. Leidinyje lietuvių, lenkų ir baltarusių kalbomis buvo aprašytos tremtinių kalinimo ir perdavimo Lietuvai aplinkybės. Vilniaus klausimui skirtame Studentų būrelio 1927 m. vienkartiniam leidinyje „Mes be Vilniaus nenurimsim!“ įžanginis žodis buvo išspausdintas lietuvių, anglų ir vokiečių kalbomis⁵⁷.

Stasio Burbos redaguojamas leidinys buvo orientuotas į užsienio lietuvių bendruomenes jiems primenant apie Vilniaus okupaciją. Šiuo leidiniu Lietuvoje ir baigėsi informacinių karų etapas, kryptingai išnaudojant daugiakalbių leidinių leidybos strategiją. Lietuvos leidiniai vėliau dar ne kartą pareikš savo protestą dėl Vilniaus krašto okupacijos, bet tai dažniau išsakydami lietuviškoje spaudoje, retais atvejais juose pasitelkiant ir kitas užsienio kalbas.

Išvados

Tarptautiniuose leidybos projektuose dėmesys lietuvių kalbai atsirado Rusijoje panaikinus lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimą: 1904 m. lapkričio mėn. Rygoje pradėtas leisti tarptautinis daugiakalbis žurnalas „Всемирный почтовый союз = L'union postale universelle“ (ėjo iki 1907 m.). Pirmojo pasaulinio karo ir Nepriklausomybės kovų metu daugiakalbiai leidiniai atliko informacinę ir propagandinę funkcijas. Šioje srityje aktyviai veikė Vokietijos ir Tarybų Rusijos propagandos mašinos. Po Pirmojo pasaulinio karo naujai perbraižius Rytų ir Vidurio Europos politinį žemėlapi, atsiradus nepriklausomai Lietuvai ir autonominiam Klaipėdos kraštui, Estijai, Latvijai ir Lenkijai susiformavo naujos spaudos gyvenimo sąlygos. Lietuvos ir kaimyninių šalių leidėjų dėmesys tarptautiniams daugiakalbiams projektams ženkliai didėjo. Daugiausia tokių leidinių leista Kaune, Rygoje, Vilniuje ir Klaipėdoje. Iki 1940 m. iš viso išleisti 26 tarptautiniai daugiakalbiai leidiniai. Šiuose leidiniuose, be lietuvių kalbos, vyravo vokiečių, lenkų, prancūzų, anglų, latvių ir rusų kalbos, rečiau buvo aptinkamos baltarusių, jidiš ir estų kalbos.

Daugiakalbėmis anraštėmis leidiniai buvo parengiami sėkmingam sklaidos startui, bet to įprastai nepakako. Tarptautinei leidybai didelę įtaką turėjo komercinė sėkmė, kurios leidėjams sulaukti buvo sunku: leidybos projektai vidu-

1916–1919), italų („Lettere cattoliche mensili“, 1917–1919), lenkų („Katolickie listy miesieczne“, 1917–1918), ispanų („Correspondencia católica mensual“, 1917) ir lietuvių kalbomis. Nustatyta remiantis Vokietijos bibliotekų suvestiniu katalogu (Der Gemeinsame Bibliotheksverbund (GBV)), prieiga per internetą: <<http://gso.gbv.de/DB=2.1/LNG=EN/>>.

53 ŽADEIKIS, Pranciškus. *Didžiojo karo užrašai*. D. 1: 1914–1915–1916. Klaipėda, 1921, p. 134.

54 V. Biržiška savo darbuose nurodė tik 1918 m. Nr. 28, bet Freiburgo universiteto bibliotekoje

(Breisgau Freiburgas, Vokietija) yra saugomas ir paskutinis, Lietuvos bibliografų neaprašytas 29-asis leidinio numeris. Nustatyta remiantis Vokietijos bibliotekų suvestiniu katalogu (Der Gemeinsame Bibliotheksverbund (GBV)), prieiga per internetą: <<http://gso.gbv.de/DB=2.1/LNG=EN/>>.

55 ABROMAVIČIUS, Vladas. Daugiakalbis leidinys. *Švyturys*, 1959, nr. 7, p. 18.

56 *Lietuvos bibliografija. Periodiniai leidiniai lietuvių kalba, 1823–1940*, kn. 2, p. 447 (įr. 1564).

57 Ten pat, kn. 1, p. 723 (įr. 824).

tiškai gyvuodavo pusantrų metų, bet, vienam leidiniui užgesus, jį keisdavo kitas. Tai liudijo poreikių stabilumą ir rinkos inertiškumą, naujų spaudos verslo galimybių paiešką. Su Rytu, Vidurio ir Vakarų Europai skirtais leidiniais Lietuvos ir kitų šalių leidėjai ėjo į tarptautines rinkas, siekė glaudesnio ekonominio ir politinio bendradarbiavimo, palaikė kultūrinius ryšius. Glaudesnis dialogas buvo mezgamas tarp Lietuvos, Latvijos ir Vokietijos. Į Vakarus (pirmiausia į Vokietijos rinką) eita su vokiečių, prancūzų ir anglų kalbomis. Kultūros srityje bendradarbiavimo būta mažiau, aktyviau veikė Lietuvos filatelistų sąjunga, bendravusi su Vokietijos kolekcininkais ir leidusi keletą dvikalbių filatelijos leidinių. Taip pat užsienio šalyse plėtoti Baltijos ir kitų šalių kūrėjus jungę kultūros projektai: žurnalas „Muba“ (Paryžius, 1928), vienkartinis leidinys „Lietuva–Esti–Latvija“ (Buenos Airės, 1936). Lietuvių kalbos vartoseną daugiakalbiuose leidiniuose atspindėjo šalies ir tautos tarptautinį pripažinimą, Lietuvos daugiakultūriškumo suvokimą, kartu tai buvo ir būdas Lietuvai ir jos kūrėjams pasiekti tarptautinį matomumą. Daugiakalbės periodinės leidybos projektai nutrūko 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą.

Šaltiniai ir literatūra

Bibliografiniai šaltiniai

1. Der Gemeinsame Bibliotheksverbund (GBV) [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 03 01]. Prieiga per internetą: <<http://gso.gbv.de/DB=2.1/LNG=EN/>>.
2. Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 03 01]. Prieiga per internetą: <<https://nldb.libis.lt/>>.
3. KUDRYAVTSEV, V. *Periodicheskiye i nepriodicheskiye kollektivnyye izdaniya russkogo zarubezh'ya, 1918–1941*: opyt rasshirenogo spravochnika. Moskva: Russkii put, 2011, d. 1. 932, [2] p.
4. LISOVSKIY, N. M. *Bibliografiya russkoy periodicheskoy pechati, 1703–1900 gg.*: materialy dlya istorii russkoy zhurnalistiki: V 2 kn. Repr. 1915 g. Moskva: Lit. obozreniye, 1995, t. 2. XVI, 1067 p.
5. *Periodicheskiye i prodolzhayushchiesya izdaniya na russkom, ukrainskom i belorusskom yazykakh (krome gazet)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 03

01]. Prieiga per internetą: <http://nlr.ru/rilin/Periodika_rus.php>.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

6. ABROMAVIČIUS, Vladas. Daugiakalbis leidinys. *Švyturys*, 1959, nr. 7, p. 18.
7. Aktualiu klausimu. *Ekonominės Pabaltės žinios*, 1928, balandis (nr. 1), p. 1.
8. AUKSORIŪTĖ, Albina. Lietuvių kalba Lietuvos universitetų mokslo žurnaluose. *Gimtoji kalba*, 2015, nr. 10, p. 3–7.
9. DOVYDAITYTĖ, Linara. XX a. dailės istorija: aktualijos ir atradimai. *Menotyra*, 2002, nr. 2, p. 69.
10. GRIŠKEVIČIENĖ, Mirga Marija; PETRAUSKIENĖ, Zofija Milda. Vilniaus lietuvių periodiniai leidiniai (1904–1940). *Knygotyra*, 1993, t. 19, p. 51–57.
11. GUDAITIS, Leonas. *Permainų vėjai*: lietuvių literatūrinė spauda 1923–1927 metais. Vilnius: Vaga, 1986. 360, [4] p., [8] iliustr. lap.

12. GUDAITIS, Leonas. Žingsniai už slenksčio. *Nemunas*, 1975, nr. 1, p. 27.
13. JAKŠTAS, Adomas. „Rygoj prieš Kalėdas p. Čechichinas pradėjo išleidinėti laikraštį „Lunion postale universelle“ ... *Lietuvių laikraštis*, 1905, sausio 20 (vasario 2) (nr. 6/7), p. 79–80. Parašas A. J.
14. JANKEVIČIŪTĖ, Giedrė. Tarpukario grafika – naujo gyvenimo pranašas? / kalbino Linara Dovydaitytė. *ŠMC / CAC interviu*, 2009, nr. 13–14, p. XIII.
15. *ISBD*: tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas. Jungtinė laida. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2013. XV, 302, [1] p.
16. KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos knyga: lietuviškos knygos raida, 1547–1940*. Vilnius: Baltos lankos, 1996. 764 p., [4] iliustr. lap.
17. Ką žmonės kalba apie „Lietuvos filatelistą“. *Lietuvos filatelistas*, 1924, nr. 2/3, p. 22–24.
18. KORSAKAITĖ, Ingrida. Susipažinkime: antrasis žurnalo „MUBA“ numeris. *Naujasis židinys-aidai*, 2003, nr. 7–8, p. 416–418.
19. Lenkų valdžios įsakymu, literatūros, mokslo ir meno žurnalas... *Rytas*, 1928, birželio 27 (nr. 143), p. 3.
20. Lietuviškas meno laikraštis Paryžiuje? *Lietuvos aidas*, 1928, birželio 12 (nr. 105), p. 3.
21. „Muba“ 1 Nr. *Lietuvos žinios*, 1928, liepos 10 (nr. 149), p. 4.
22. Nuo redakcijos. *Naujas Lietuvos filatelistas*, 1933, spalio (nr. 1), p. 11.
23. PIM, Evans Joám. Pro-German Press and Literature in North-Western Spanish Culture during the World War I (1914–1918). In *Press, Propaganda and Politics: Cultural Periodical in Francois Spain and Communist Romania*. New-castle upon Tyne: Cambridge scholars publishing, 2013, p. 96–116.
24. Privataus ūkio kultūros draugijos įsikūrimas. *Prekyba*, 1936, nr. 1, p. 18.
25. SKIPTON, David M. *A Short History of the Rossika Society (1929–1968)* [interaktyvus]. B. v., Rossica Society of Russian Philately. [žiūrėta 2018 03 01]. 203 p. Prieiga per internetą: <<http://ufdc.ufl.edu/UF00072138/00001/1>>.
26. Šituos „Mėnesinius laiškus“ pradėjo leisti gruodžio mėn. 1915 m... *Mėnesiniai laišukai katalikams*, 1917, gegužė (nr. 18), p. 1.
27. TRUSKA, Liudas. *Lietuviai ir žydai nuo XIX a. pabaigos iki 1941 m. birželio*. Vilnius, 2005. 321, [1] p.
28. Tuo laiku kuomet... *Ekonominės Pabaltės žinios*, 1929, sausis (nr. 1), p. 1.
29. VAINORA, Ričardas. Lietuvos filatelijos periodika iki 1941 m. *Paštas ir filatelija Lietuvoje*, 2000, nr. 45, p. 36–52.
30. ŽADEIKIS, Pranciškus. *Didžiojo karo užrašai*. D. 1: 1914–1915–1916. Klaipėda, 1921. 294 p.
31. CHEMAKIN, A. A. «Kosmopoliticheskiy nacionalizm» Vsevoloda Cheshikhina. *Nauchnyy dialog*, 2015, nr. 1, p. 108–128.
32. Nasha tsel i zadacha. *Vsemirnnyy pochtovyy soyuz*, 1904, noyabrya 1(14) (nr. 1), p. 1.
33. RUMINYA, Irina. Vsevolod Yevgrafovich Cheshixin. *Daugava*, 1996, nr. 4. Taip pat priinama: <<http://www.russkije.lv/ru/pub/read/krumina-cheshihin-pub/#13>>.
34. Spisok podpischikov – korrespondentov „Vsemirnago pochtovago soyuza“. *Vsemirnnyy pochtovyy soyuz*, 1904, dekabrya 1(14) (nr. 2), p. 33–35.

Tomas Petreikis

Summary

During 1904–1940, a total of 26 periodicals were published in Lithuania and in foreign countries in which the Lithuanian language was used alongside others. The demand for multilingual periodicals had emerged during the first part of the 20th c. as new cultural, economic, and political conditions took shape in Eastern and Central Europe. For the governments and businesses of Lithuania, Germany, Latvia, and Poland, the development of economic relations was of the biggest importance, and this process was to be stimulated using the multilingual publications that were being released in these countries. Also, particular importance was granted to the political cooperation of the Baltic States (Estonia, Latvia, and Lithuania). Cultural relations, on the other hand, were less expressed in the multilingual periodicals and not characterized by commercial success. For propaganda purposes, a considerable number of multilingual publications were released by Germany during the First World War. Apart from Lithuanian, these multilingual publications were marked by the use of German, English, Polish, French, Latvian, and Russian languages; among the rarer instances were Belarusian, Yiddish, and Estonian texts. The emergence of multilingual periodicals and the presence of the Lithuanian language in these publications reflected the international recognition of the Lithuanian nation and its state. It represented an understanding of multiculturalism and peculiar needs within the society and resembled the dialogue occurring across the political, economic, and cultural dimensions.

KEYWORDS: multilingual publications, Lithuanian periodicals, international publications, the Baltic States, propaganda, economic cooperation, cultural exchange, national bibliography.

*Įteikta 2019 m. kovo 22 d.
Priimta 2019 m. balandžio 29 d.*